

הרה"ק מו"ה אברהם יהושע העשל זצ"ל „אוהב ישראל“

א.

הרה"ק מו"ה אברהם יהושע העשל זצ"ל האבד"ק קאי"ם (קולבוטוב, אפטא, יאסי, מעזיבוז) בעהמ"ס „אוהב ישראל“, ע"ש שמדתו היתה „אהבת ישראל“, הי' תלמיד הרבי ר' אלימלך מליזענסק זצ"ל, פ"א הי' הרה"ק מו"ה משה מסאוורין דל (תלמיד בע"ס קדושת לוי) בליזענסק ומצא שם את הרה"ק ז"ל ותוארו משך את עיניו עליו, ושאל את הרבי ר' אלימלך מי זה האיש ההדור בלבשו? ויענהו: האיש הזה כשמו כן תהלתו, אברהם, וכאצ"ה מדהו מדת החסד; יהושע, וכיהושע בן נון תוארו כנשיא ומלך; והוא חריף עצום כזקנו הרבי ר' העשל (רבו של הש"ך) וע"כ שמו גם כן העשל.

הרה"ק בע"ס „אוהב ישראל“ בהיותו עוד מהתקופה הראשונה של החסידות, מבית כדרשם של תלמידי הבעש"ט ז"ל, לא הי' יכול לסביל לעת זקנתו את הדרכים החדשים, של החסידים החדשים, ובמכתבו משנת תקפ"א לק' יאסי והנדפס בס', דעת תורה הלכות שחיטה סי' א', כתוב לאמור: „והנה עתה לא אוכל לאטום אוני משמוע צעקת תלמידי חכמים הכשרים מגורל היסורים שלהם, כי כל איש אשר לא יכרע ולא ישתחוה לקבל את רבן לרבי, הגם אם הוא גדול בתורה וביראת ה' ומיחוסי גדולי ארץ המה יורדים ומפילים אותו עד לעפר יושב ביניהם כשושנה בין החוחים... ולדעתי נוטה ענין זה למינות“...

חסידים הראשונים שבתקופת הראשונות להבעש"ט ז"ל היו אומרים, מי שלומד במס' ברכות האם אינו רשאי ללמוד גם מסכת שבת? וע"כ ניתח להו, כשנסעו החסידים ללמוד תורה מהרבי ר' בער במעזריטש, וגם ללמוד תורה מהר"ם מקארעץ, או מבע"ס תולדות יעקב יוסף, ותלמידי בע"ס קדושת לוי נסעו גם להרבי ר' אלימלך ללמוד תורה גם ממנו וכיו"ב. אבל החסידים שבתקופה הרביעית לא יכלו עוד לסבול דבר זה, והם אמרו: מי שקבל עליו מרותו של

כבר יושב בשמים עם הצדיקים כבן ערן, ובנו הרב יושב סה עלי ארץ ומהאבל על פטירת אביו, כי הראוי השכלית ברוח הקודש היא למעלה. מן הזכר והמקום, ואלו לזה כוון הראב"ד בספ"ה מהל' תשובה על שאלת ידיעה ובחירה, שהבחי'ת יודע כמראה האיציפנינין, היינו ראוי שהיא למעלה מגבור המקוב והזן ע"ש (ע' קס"ד וע' רצ"ט).

רבי פלוני, הוא תחת דגל ממשלתו, ובכן לא יוכל להיות עוד תחת צל ממשלה אחרת של „רבי“ אהר, כמו שאזרח ארץ אשכנז לא יוכל להיות גם אזרח ארץ פולין בזמן אחר. ודבר זה לא הי' הרה"ק בע"ס „אוהב ישראל“ סובל, במדת מדת „אהבת ישראל“ שהיתה בקרבנו, לא הבין איך אפשר שחסיד מרבי פלתי ישנא את החסיד של רבי פלוני ויביט עליו כעל „זר“ יליד ארץ אחרת, וכן ממשלה אחרת, כאשר יביטו אוה"ע על ישראל כעל „זרים“, וע"כ לא הי' יוכל הרה"ק ז"ל להלך עם הרוחות השולטות לעת זקנתו.

שיטתו היתה, שיטת החסידות במקורה הראשון, לעשות ככל אשר הורה ר' פנחס בן יאיר מזריות לבוא לזהירות, ומהירות לנקיות וכו', וכך, כאשר אמר בעצמו בבקרו את שיטת חב"ד, ואת חסידו חב"ד, — כי כל דרכיו ועניניו המוסריים והרוחניים ערוכים רק ע"פ הספר „מסלת ישרים“ מהרה"ק רמת"ל זצ"ל, שאין בו שום ענין מקבלה וסודות“.

ופ"א אמר לחסידים צעירים לימים, שכבר הרבו להעמיק חקר בסתרי הקבלה, ובאותו מעמד הי' שם גם זקן אחד „אקושי רבי כנישתא“ (שוה"ל קלאפער) בזה"ל: „החסידים הצעירים עוד הרבה יהיו צריכים לעבור עד שיגיעו למדרגת אותו זקן המכה בפטיש, להיות יהודים פשוטים“.

עובדא הי' שבא השמש המכה בפטיש באשמורת הבוקר ודפק על פתח הרה"ק ג"פ כנהוג, וקם הרב בזריות יתירה בהתלהבות, אח"כ שאל הרה"ק אותו איזו כוונה הי' מכוין אז בשעה שדפק על פתחו כי כה נתעורר בהתלהבות, השיב לו השמש הוא אינו יודע שום כוונה, הוא הדיט ואבותיו היו הדיטים, אבל מקובל הוא מאבותיו, שהיו ג"כ שמשים, לומר בהש"ש דפיקות ג' שמות האבות אברהם, יצחק ויעקב, יותר אינו יודע, — ואמירת ג' אבות בפשטות ותמימות פעלה עליו כ"כ להתלהב לעבודת הבורא!

וביחוד היתה התנגדותו עצומה נגד שיטת הרה"ק רש"ב מפשיסחא ז"ל, אשר על אודותיה נדבר איה"ש בתקופה הדיבעית, וכאן אביאה בקצרה מה שנוגע להתנגדותו של הרה"ק בע"ס אוהב ישראל.

בכדי להבין דעת קדושים והתנגדותו של הרה"ק אקדים בזה מ"ש התובת הלבבות שער יחוד המעשה וז"ל:

„וכאשר יתיאש היצר מפתותך מן הפנים האלה ישתדל לפתותך בהנחת החונף, כלומר שתעשה מעשים שלא תבא לידי פניות והתפארות, ויאמר לך לא יתכן שתהא עבודתך לאל בלב שלם גמורה עד שתרהיק החונף ממך מעוטו ורובו. והרחקת החונף לבני אדם מאליך לא יתכן אלא בכסות כל מעשיך מהם, ובהראות הפך מה שיש בלבך להם, וכאשר תתפלל קצר ואל יראה ממך בה רצון ולא האתדלות... ואל יראה עליך סימן יראת שמים ולא אות מאותות העבודה. שלא יכבדך בני אדם בעבורם...“

את הדרך המסוכן הזה שרבנו בחיי ז"ל יחשבהו לפתוי יצר, בחרו חסידיו פשיסחא, והשתדלו כי יסתירו את מעשיהם הטובים מפני בני אדם, ושתדאר לפניהם בהפך ממה שיש בלבם, כדי שלא ילכדו ברשת הפניות והתפארות, וככה פעמים הביאו א"ע לידי חשר שאינם מתפללים, ולידי חשר שמהללים את השבת.

באופן כיר"ב. פ"א בראש השנה נאספו חסידי פשיסחא אל מרתף אחד כעלות השחר ושם התפללו ותקעו שופר, וגמרו תפלת מוסף עוד מקודם שהחל זמן תפלת שחרית בבתי מדרשות שבעיר, והלכו להם לבית מדרשם ללמוד שיעור עיין וכה ישבו ועסקו בגמרא ותוספות כל היום, וכל בני העיר שעברו עליהם ראו שבעת שכל ישראל עמדו בתפלה ותשובה ותחנונים — הם, חסידי פשיסחא, ישבו על הגמרא ולא התפללו כלל, ודבר זה הטיל סער גדול במחנה ישראל, שכדבר הזה לא נשמע מעולם לחלל את קדושת יום הדין ולזלזל בו כל כך ברבים ובכנופיא, ויבואו רבים משלומי אמוני ישראל לפני הרה"ק ה"אוהב ישראל" בקובלנא על ה"כחה החרדשה" הלזו, שעליו לעצור בעדם שלא תתפשט בקרב ישראל. על התחנה הגדולה שהיתה באסטיליע, שמה נועדו כל צדיקי הדור, ושם גברו יחדיו לעשות מצשה רב נגד הכחה החרדשה, כאשר נידע הרב להרה"ק ר' שמחה בונם מפשיסחא זצ"ל שלח גם הוא להתם את הגה"ק בעל חידושי הרי"ם, ועמו עוד שני תלמידים כי יעמדו שם בתור סניגורים לעומת המסטינים והמקטרינים עליהם.

וגה"ק הרי"ם זצ"ל השתרל להיות שם בעת אשר נועדו על אודות הדבר הזה, ולהיות סמוך אצל הזקן היושב בראש הרה"ק האוהב ישראל, ופתח בהצלה תהלה בדברי התנצלות ובבירור טוב השיטה החרדשה הזאת... הרה"ק ז"ל שמע את התנצלותו, ואח"כ פתח ואמר: "השלחן ערוך הוא דרך המלך לנו ולכל ישראל, אך אחרי אשר באורך הנלות ולרגלי תהפוכות הזמן גם בדרך המלך הזה נמצאו מלכת בא הבעש"ט ז"ל ומצא נתיב הישר אשר הוביל אל המעלה העולה למעלה לקשכל ביראת ה', והנה קמתם אתם והמצאתם אורחות עקלתון בין סלעי מגור המובילים עד עמקי התהום, לא זה הדרך, ולא זו המסלה, שובו שובו אל דרך הישן אל דרך המלך" — הרה"ק הרי"ם ז"ל הקשיב לעצתו ואחר זמן רב כאשר הגיע זמנו להיות ממלא מקומו של הרה"ק ר' שמחה בונם זצ"ל כה אחו את דרכו — דרך המלך, ע"פ שו"ע והפוסקים.

ב.

בימי האחרונים לעת זקנתו כבר החלו החיכוכים וההתאבקות גם בקרב מחסידים, והוא הי' התלפיות, שהכל פונים אליו בהיותו הסבא קדישא, זקן הדור, פתלמידי הרבי ר' אלימלך זצ"ל, — גם הרה"ק ר' משה צבי מסאווראן ז"ל פנה אליו בעת שהוציא מכתב גלוי לאנשי שלימו על אודות חסידי בראסלוב, בה"ל: "מודעת זאת בכל הארץ כי קמו חסידי הברסלובר תחת אבותיהם תרבות אנשים חסאים חוטאים ומחטיאים את הרבים, ע"כ הנני מזהיר את הסרים למשמעתי להרחיק את הרשעים האלה בכל מיני התרחקות; לא תתחננו בהם כי אסורים המה לבוא בקהל ה', מלמד מעדת הברסלובים לא ילמד את בניכם תורו כי תתנף למינות במעיו, שוחט ברסלובי שחיסתו פסולה, שליח צבור לא יהי מעדת הזורים האלה כי הפלתו תועבה, כללו של דבר התאמצו לשבור להם כל מטה לחם, כל המרתם עליהם אסור לרחם עליו וכל השומע לנו ישלח ה' ברכה בכל פעשה יריו והוא בן עולם הבא" (נדפס בהמליץ שנה ד').

אמנם כן חברו עליו תלמידיו ואוהביו בשאלה: ילמדנו רבנו, אנשים המתפללים בדחילו ורחימו, אנשים המלאים תורה ומצות כרמון – האותם יאמר להוציא מכלל ישראל? ויען להם: אהם תרמו בנפשכם כי נביאי הבעל היו „אשכנזים“, לובשים בגדים קצרים ומגולחי זקן... לא! לוא היו קלים כאלה, לא זנה העם אחריהם, להחזיקם לנביאים, המה היו יהודים חסידים בעלי פאות ארוכות, ואבנטים רחבים, אנשים שטבלו עם הנץ החמה, וע"כ התעו את העם באונדחת עקלקלות.

בספר „נוצר חסד“ למס' אבות פ"ד כתב: וקבלה ביד רב חמאי גאון ורב שריא רוב האי כמובא בדבריהם שאין הלבנה עליונה נפגמת אלא עד עובד ששה עשר מחודש, ועוד אפילו הלבנה הזאת אין ניכר פרידתה ופנימתה להדיא אלא עד עבור ששה עשר מחודש ואנו מכרכין על הנאת אורו וכל זמן שאינו ניכר החסרון להדיא יכולין לקדש וכן עשה מעשה הגאון מיה"ר אברהם יהושע הפשל מאפטא אף שמימי לא עשיתי כך אבל לא הייתי מקנטר למי שעושה כך... מה שהעיר על הרה"ק מאפטא ז"ל שעשה מצשה וקידש לבנה בששה עשר לחודש, העובדא הי' בנוסעו לק' יאסי ועבד דרך העיר סטרי והי' אז בששה עשר לחודש והוא לא קידש עוד הלבנה שלא נראתה ברקיע עד אז, ולקטת הגמרא סנהדרין ולמד שם בדף מ"ב ת"ד הרואה לבנה בחידושה אומר ברוך כו' ובעומדו כה בשוק עם הגמרא בקידוש לבנה נקבצו סביביו כל הצדה והרב הגאון בע"ס קצות החושן האבר"ק עם תלמידו הגאון ר' ענויל בראשם ונערים השליכו שלג וצורות על הרה"ק מאפטא, והרב האכד"ק לא הסתפק בזה ואמר כי ע"ס דין הי' צריך לנדות... פתאום נראה עגלה זוחלת ונוסעת אל הקיבוץ ועלי' יושב הרב הגאון ר' יעקב האלפרין ז"ל אבר"ק באלחוב, שבא ביתור להתראות עם הרה"ק מאפטא, ובידרו מן העגלה קרא בקול להרב דמתא, תרבות! דרך ארץ! איך ואנה הוא הדין שמי שמקדש את הלבנה אור ליו חייב נדויו? כל הנאספים שמו יד לפה ונשמטו אחד אחד. הרה"ק מאפטא אמר אח"כ כי האבנים לא נגעו לנפשו כ"כ – כמו הדיבורים של הרב האב"ד שהי' ידא פן ח"ו יצא דבר הח' מפי הרב אם כי אין הוא גדול הדור אבל הלא הוא טרא דאתרא.

פ"א בהיותו ביחד עם הרה"ק מוהרמ"מ מרומנוב, והרבי מלובלין בעיר רישא, אז נלקחו לבית הסוהר בפקודת הרב דמתא שהי' אז, אולם אח"כ שב וניחם על מעשהו והלך בעצמו לבקש כי יוציאום לחפשי.

המלחמה בין הרבנים והצדיקים היתה עוד במהלכה, פעם נצחון הרבנים על הצדיקים, ופעם קשתה יד הצדיקים על הרבנים, כי ע"י הרה"ק מאפטא והרה"ק הרמ"מ מרומנוב, נאלץ הגאון בע"ס ברוך טעם לעזוב את כסא כבודו שבק' ווישניצא ולנוע אל מדינת מעהרן לקבל הרבנות דק' לייפניק.

ועל כולם קשתה עליהם עול כובד הגלות, בס' זכרון טוב יספר על הרה"ק מנעסכיו ז"ל, וז"ל: ופ"א ראה שבא אליו אחד ובידו טבלא כתובים עלי' כ"ה גזירות קשות על ישראל, ונצטער מאוד... ואמר נתאמצתי בתפלה הגם שהי' קשה הדבר עלי מאוד עד שביטל הש"ת ולשנה השנית בא אותו האחד שנית ובישרני שנתבטלו הגזירות אבל פניו היו זועפות והכרתי בזה שגזירה האחרונה מן כ"ה

בירות עדיין קיימת והיא הגזרה שהרה"ק מאפמא ז"ל נור תענית עלי... היא הגזרה של לקיחת בני ישראל לצבא כנודע. ובמעמדות שבסידור הריצב"ץ הנחלק עמי ימי השבוע, שבכל יום ויום נרמס דבר לאומרו, והוא בשם הרה"ק מאפמא ז"ל, אולי הנהיג הרה"ק ז"ל הטנהג של קרבנות או בעת שגזר תענית על הגזרה בג"ל וביום התענית סדר להם סדר קרבנות עם מה שהוסיף מדילי.

ג.

כבר העירתי למעלה, בתקופה הראשונה, שהבעש"ט ותלמידיו זללה"ה העריצו והקדישו את הנאוניס מנאוני בתראי, ודברו מהם ביראת הבודד, וכן יסופר על הרה"ק מאפמא ז"ל שהעיד שבעצמו שמע מהרבי ר' אלימלך זצ"ל, שאמר בזה"ל: כל המחברים עד המגן אברהם ועד בכלל, כולם היו בעלי רוח הקודש, בעלי גלוי א"י, וסיפר לשומעיו מעשה מהרב בעל צמח צדק שהי' רב בניקלשבורג והי' תלמיד הב"ח, קודם הסתלקותו באו לפניו הח"ק לשמוע מה יצוה להם לעשות, ואמר להם כי רצונו הוא אשר ארבע אמות סביבות קברו לא יקברו שום בן אדם בעולם אפי' יהי' גדול שבנדולים עד מאה שנה מיום ליום, וקיימו צוואתו, וכתובה לזכרון בפנקס של הח"ק, כאשר נסתלק הגאון הקדוש הרבי ר' שמעלקי זצ"ל שם בנישו והחלו לחפש אחר מקום פנוי שיהי' לכבודו ולא מצאו, ה"י שם זקן א' שזכר מהצואה של הצמח צדק, ואמר להם לחשוב כמה שנים יש מפטירת הצ"צ ומצאו שביום שהוא נשלם מאה שנה מיום ליום, וראו כולם איך צוה בעל צ"צ ברוה"ק על מאה שנה שיהי' שם הר"ש זצ"ל.

וכל מעשה תוקפו של נסים ונפלאות ורוה"ק שעשה ופעל הרה"ק מאפמא ז"ל כבר הם כתובים בספרי סיפורי צדיקים. ואך דבר אחד אביא בזה, ממת אהבת ישראל שהיתה תקועה בלבבו הטהור, פ"א אירע שבעירה אחת יצא ריגון על השר"ב איך שבא על ארמית ר"ל ורצה הרב דמתא להעבירו, והרה"ק לא הסכים לקפח פרנסתו כי טפלי תלי בי, וא"ל הרב דמתא הלא אמרו חז"ל הבעל ארמית קנאין פוגעין בו, ואם להורגו מותר לקפח פרנסתו על אחת כמה וכמה, א"ל הרה"ק לדעתי הפי' בגמרא הוא הבעל ארמית, קנאין — צדיקים שמקנאים קנאת ה' צבאות פוגעים — פגיעה היינו תפלה — בו, מתפללים עליו שישוּב בתשובה שלימה, ובוה מובן מאמרם ז"ל (סנהדרין פ"ב) וירא פנחס ראה מעשה ונזכר הלכה, אמר למשה לא כך לימדתני ברדתך מהר סיני הבעל ארמית קנאין פוגעים בו, א"ל קריינא דאגרתא איהו ליהוי פרוונקא, והקשו המפוי מ"ט לא קיים משרע"ה בעצמו קנאת ה', אבל הענין הוא כנ"ל משרע"ה הבין הפי' בדברי השי"ת: הבעל ארמית קנאין פוגעין בו, היינו כמו שפירשתי לכן לא עשה לו כלום, אבל פנחס הבין כפשוטו כמו שפירשי לכן שאל למשרע"ה לא כך לימדתני כו', וא"כ אמאי לא תפגע בו א"ל משה קריינא דאגרתא — אתה הקורא האגרת באופן זה — תיהוי פרוונקא השליח להרוג אותו ולא אני — וכן סיים להרב דמתא, אם הדין עמך אתה תהי' חשליח לקפח פרנסתו ולא אני.

ויסופר עוד כי קודם פטירתו אמר: רבש"ע, ידעתי בי אין לי שום מצוה זכות אשר עייז תכניסני אחר פטירה לגן עדן בין הצדיקים, אולם אם תרצה

להכניס אותי לגיהנם בין הרשעים, רבש"ע הלא אתה יודע כי שנאתי אנשים
 שעברו על רצונך בתכלית השנאה, ואיך אוכל להיות ביניהם, ע"כ אבקשך שתוציא
 את כל רשעי ישראל מגיהנם למען תוכל להכניסני שמה". — הבן עמקות דבריו
 הקרושים באיזה אופן ותחבולה חשב להוציא את הרשעים מגיהנם — באהבתו
 לישראל להעלותם מעומקא רתהום רבה.

קודם פטירתו בכה על אריכת הגלות מדוע לא בא בן לשי גם המול גם
 היום, ובכה ואמר, הרב מברדיטשוב אמר קודם פטירתו שלא יניח ולא ישקום
 מלהביא משיח אבל אח"ז בבואו אל ההיכלות למעלה למעלה שכח מעוה"ז ואני
 לא אשכח, ונח נפשי' דרב ביום ה' ניסן שנת תקפ"ה, זי"ע ועכ"י.

